

AFRICKÉ SÚVISLOSTI EURÓPSKEJ BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ POLITIKY (EBOP)

AFRICAN CONTEXT OF THE EUROPEAN SECURITY AND DEFENCE POLICY (ESDP)

Lubomír ČECH*

Abstrakt

V poslednom čase sme svedkami zvýšeného záujmu o africký kontinent. Príspevok na pozadí procesu tvorenia európskej bezpečnostnej a obrannej identity poukazuje na historické väzby a súvislosti oboch kontinentov. Prezentuje genézu vzťahov EÚ – Afrika a v stručnej analýze kľúčových dokumentov hlavných inštitúcií EÚ zdôrazňuje snahu dostať vzájomné vzťahy na novú úroveň spoločnej stratégie. Toto úsilie je podmienené úspešným ekonomickým a sociálnym rozvojom Afriky. Preto EÚ v rámci uplatňovania EBOP v jej afrických súvislostiach dala vážnosť takým nástrojom, ako sú prevencia konfliktov, sprostredkovanie, humanitárny zásah a demobilizácia. Spoločne so snahami o udržanie mieru a prevenciu konfliktov sa aktívnejšie zapojila do procesov obnovy po konfliktoch, čím pomáhala zaistiť plynulejší prechod medzi núdzovou pomocou a pomocou pri trvalo udržateľnom rozvoji Afriky.

Abstract

In the recent period we are witnesses of an increased interest for African continent. The report based on the process of the European security and defense policy creation points at historical connections and relations of both continents. It accepts the genesis of EU – Africa relations and in a short analysis of key documents of the main EU institutions it emphasizes the endeavor to get mutual relations to a new level of a common strategy. This effort is conditioned by successful economy and social development of Africa. The EU therefore put pressure in conflict prevention, mediation, humanitarian intervention and demobilization in tools within ESDP implementation in its African contexts. Hand in hand with the endeavor to keep the peace and conflicts prevention, it joined more actively into processes of revival after a conflict, by which it helped to provide a smooth change between intervention help and help by a sustainable development of Africa.

Kľúčové slová

Afrika, Africká únia, Európska únia, Európska bezpečnostná a obranná politika, mier a bezpečnosť, predchádzanie, riadenie a riešenie konfliktov, rozvoj Afriky.

Keywords

Africa, African Union, Development of Africa, European Union, European safety and defense policy, Management and conflict solving, Prevention, Peace and Security.

ÚVOD

V politicko – inštitucionálnej rovine Európskej únie (EÚ) sa v poslednom decénii 20. storočia začala čoraz častejšie objavovať požiadavka na spoločnú obranu a bezpečnosť. Európska únia ako spoločenstvo dnes už 27 štátov vytvára ¼ svetového hrubého národného produktu a stáva sa globálnym aktérom svetového diania. Postupne sa vytvoril názor, že by Európa mala byť pripravená niesť svoj diel zodpovednosti za celosvetovú bezpečnosť a mala by k tomu mať vytvorené aj patričné mechanizmy.

* E-mail: cech@aoslm.sk

V nadväznosti na prvé kroky v Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politike (ďalej SZBP) sa to najvýraznejšie prejavilo na summite v Helsinkách v decembri 1999, kedy EBOP našla svoje vyjadrenie v tzv. Európskom základnom ciele (European Headline Goal).

Zložitý proces hľadania bezpečnostnej a obrannej identity EÚ vychádzal z toho, že strategické, bezpečnostné a obranné dimenzie európskeho úsilia musia byť schopné reagovať na zmeny geopolitického vývoja a na nové hrozby. Logickým naplnením vyššie uvedenej myšlienky bolo prijatie Európskej bezpečnostnej stratégie v roku 2003.

Tento článok má ambíciu priblížiť čitateľovi menej zvyčajňovanú agendu EBOP, ktorá smeruje na africký kontinent. Zameriava sa pri tom na jeho subsaharskú časť, ktorá je najproblémovjšia z celej africkej agendy. Chce súčasne upozorniť na to, že väčšina hlavných hrozieb súčasnosti – terorizmus, organizovaný zločin, regionálne konflikty a zlé vládnutie – má svoju africkú podobu. Pri stále rastúcej previazanosti sveta tak ich pôsobenie má priamy i nepriamy vplyv na európske záujmy.

SÚČASNÁ AFRICKÁ REALITA

Afrika bola, a do istej miery stále je, vnímaná kontroverzne. Do značnej miery to spôsobujú audiovizuálne médiá. Tie sa pretekajú v tom, ako dobre predať tragédiu vojen, hladu a chorôb, ktorými trpia milióny Afričanov.

Súčasná situácia Afriky je katastrofálna. Kontinent pozostávajúci z 53 štátov obýva takmer 900 miliónov obyvateľov, čo je asi 14 % svetovej populácie.¹ Napriek tomu, že na jeho území sa nachádza viac ako 30% zdrojov nerastných surovín celého sveta, trpí najväčšou chudobou.² Spomedzi 41 najchudobnejších krajín sveta sa 28 nachádza v Afrike.³ Podľa údajov OSN podiel ľudí ohrozených hladom dlhodobo dosahuje 35% svetovej populácie. Z celkovo 11 hladom ohrozených oblastí sveta sa 8 nachádza v Afrike⁴ – predovšetkým v jej subsaharskej časti (t.j. južne od 20 rovnobežky). Viac ako 25 miliónov ľudí v Afrike má AIDS, čo je 60% všetkých ľudí na svete nakazených vírom HIV.⁵ Za posledných 50 rokov zahynulo v Afrike v dôsledku vojen a vojenských konfliktov takmer 10 miliónov ľudí.⁶

V priamej nadväznosti na tieto štatistické údaje nie sú priaznivé ani hodnotenia a prognózy afrikanistov a odborníkov na rozvojovú pomoc. V podstate vládne zhoda, že 50 rokov po získaní nezávislosti väčšine krajín kontinentu hrozí hospodársky kolaps. Opakovane sa v posledných 15 rokoch odborníci vyjadrovali o Afrike ako o kontinente sklamaných nádejí a veľa otáznikov. Všetko nasvedčovalo tomu, že sa svet prestal o Afriku zaujímať. Ako keby bola Afrika odsúdená na to ostať na periférii záujmu zvyšku sveta. Dokonca aj Samuel Huntington vo svojej knihe o strete civilizácií berie africkú s prívlastkom „snáď aj“.⁷ Napriek tomu, že si viacerí analytici všímajú vznik nových centier ekonomickej a politickej moci vo svete, Afrika sa v tomto zozname nenachádza.

Kolonializmu sa Afrika zbavila, experimenty tzv. „tretej cesty“, alebo socializmu, odmietla. Na programe dňa je otázka, či sa podarí implantovať pluralitnú demokraciu, alebo bude preferovaný návrat k náboženskému fundamentu, ktorý má v Afrike osobitnú príchuť v dôsledku vplyvu animizmu. Pritom 45% afrických veriacich patrí k najrýchlejšiemu dnes rozvíjajúcemu sa moslimskému náboženstvu.

Na to, či sa môže dostať z kritickéj situácie Afrika sama existujú štyri názorové prúdy:

Prvý, vyslovene fatálny (možno povedať aj povýšenecký) tvrdí, že Afričanom nepomôže nikto a nič. Že si musia stredovek odžiť sami a že skúsenosť ponúkaná západnými demokraciami je neprenositelná.

Druhý prúd – prezentovaný časťou intelektuálnej elity Afriky - zastáva názor, že Afrika je charitou presýtená a nerobí jej dobre. V tomto duchu vystupoval napr. kenský ekonóm James Shikwati na konferencii v tanzánskej Arushi v júni 2007. Žiadal svetové mocnosti o obmedzenie charity, ktorá údajne Afričanov učí žobrať a nevedie ich k samostatnosti.⁸

Tretí prúd tvrdí, že vlastnými silami sa Afrika zo súčasnej situácie nedostane. Úlohu pomyselného kolektívneho Alberta Schweitzera by mali prevziať nielen štáty G8, ale aj Európska únia. V minulosti takmer polovica krajín z pôvodných 15 krajín EÚ sa viac alebo menej podpísala na vojensko – politickej, ekonomickej a sociálnej situácii Afriky. Pritom historické koloniálne väzby sú aj dnes predmetom kontroverzných hodnotení. Jedna skupina tvrdí, že sú jednou z príčin katastrofálneho stavu afrických krajín, druhá bráni akési mesiášske poslanie európskych štátov v ich vzťahu k Afrike.⁹

Štvrtý prúd rozvojovú pomoc nezavrhuje, no tvrdí, že podstatné je, ako bude vyzerat'. Preferuje technickú asistenciu - poradenstvo a expertnú pomoc (tá je ale práve niektorými odporcami označovaná za nový druh kolonializmu). Myšlienky tohto názorového prúdu sú obsiahnuté napr. v knihe britského ekonóma Paula Colliera.¹⁰ Medzi iným Collier odporúča vojenské zásahy v kolabujúcich štátoch. Napriek mimoriadnej kontroverznosti takéhoto riešenia existujú podľa tohto autora situácie, kedy relatívne málo nákladný vojenský zásah môže pomôcť krajine, ktorá trpí občianskou vojnou. Odsudzuje slabú mandátnu pripravenosť vojenských zásahov OSN. Uvádza príklad zo Sierra Leone v roku 2000, kedy miestni povstalci si ľahko poradili s vojakmi OSN, ktorí nemohli klásť odpor. Niekoľko sto pripravených britských vojakov o pár mesiacov neskôr vyriešilo situáciu s rebelmi s minimálnymi stratami a nastolilo mier, ktorý trvá dodnes.

EÚ preferuje model, ktorý zdôrazňuje dôležitosť pomoci medzinárodného spoločenstva a hlási sa k prevzatiu svojho dielu zodpovednosti.¹¹

VÝVOJ VZŤAHOV EÚ-AFRIKA

Prostredníctvom krátkeho historického exkurzu vo vzťahoch EÚ - Afrika zistíme, že majú svoj základ v roku založenia Európskych spoločenstiev (1957). Vzťahy boli ďalej rozvíjané konvenciami z Yaoundé (1963 a 1969) a sériou dohôd z Lomé¹², ktoré v rokoch 1975-2000 vytvárali rámec širšej spolupráce EÚ s krajinami Afriky, Karibiku a Tichomia (AKT).

EÚ modifikovala tieto vzťahy nielen podľa zmien na politickej mape sveta a medzinárodného konsenzu v oblasti rozvojovej spolupráce, ale takisto reagovala na emancipačné kroky Afriky, jej integračné ambície a v neposlednej rade aj na inštitucionálne zmeny, ktoré doviedli Organizáciu africkej jednoty k jej premene na Africkú úniu (AÚ).¹³ Inými slovami, vzájomné vzťahy sa vyvíjali od dôrazu na stabilizáciu v postkoloniálnom období k rozvojovej a technickej pomoci a obchodnej spolupráci smerom k súčasnému ťažko budovanému politickému partnerstvu.

Nádeje spájané so zmenami medzinárodne – politického usporiadania na začiatku 90 rokov boli vo svojich afrických súvislostiach formulované do vzostupu demokratizácie, do tlaku na dôraznejšie plnenie ekonomických reforiem a väčšiu pozornosť medzinárodného spoločenstva k sociálne – ekonomickým problémom Afriky.

Čoskoro sa ukázalo – ako bolo konštatované v „Novej agende pre rozvoj Afriky v 90. rokoch“ (NADAF) – že najväčším problémom nie je rozvoj, ale riešenie výbušných politických kríz.¹⁴ Neschopnosť Afriky tmiť, likvidovať alebo predchádzať týmto krízam viedla k jej zvýšenej závislosti na vonkajšom svete. Tento stav znižoval schopnosť afrických štátov vládnuť a riadiť svoje krajiny. Prostredie konfliktov a ozbrojeného boja ničilo už i tak slabé základy ekonomického rozvoja. Politická nestabilita odrádzala zahraničných investorov a rozvojovú pomoc. Afrika naďalej bola dobrým objektom pre prípadové štúdie, ktoré ukazovali vplyv podmienenosti ekonomického rozvoja a mierového života.

V nových podmienkach posilňovania európskej identity ku koncu 90. rokov reagovala EÚ pozitívne na výzvu vtedajšieho generálneho tajomníka OSN Butrusa Ghálího na zvýšenie pomoci v otázkach bezpečnosti a ekonomického rozvoja v Afrike. Nastupujúce milénium totiž kládlo nové požiadavky, požadovalo iné prístupy a nútilo hľadať nové riešenia.

V tejto súvislosti znejú viac ako aktuálne slová nemeckého sociológa Ulricha Becka, ktoré vyslovil v roku 1986 : „Nástojčivejšie ako kedykoľvek predtým potrebujeme pojmový aparát, ktorý nám bez falošne chápaného, s bolestným lúčením spojeného obratu k večne starému a s dobrými vzťahmi k nevydobytým pokladom tradície umožní novo myslieť o tom novom, ktoré sa cez nás valí, a dovolí nám s ním žiť a konať. Prísť na stopu novým pojmom, ktoré sa dnes už ukazujú pod troskami pojmov starých, je veľmi zložitá.“¹⁵

Prijatie miléniových rozvojových cieľov na rovnomennom summite OSN v New Yorku v septembri 2000 stanovilo jasné a záväzné priority v boji proti chudobe a za udržateľný rozvoj členských krajín.

Pochopenie vyššie uvedených súvislostí v nadväznosti na reflexiu reálnej potreby Afriky zásadne ovplyvnilo EÚ v postojoch a konaní. EÚ začlenila prevenciu konfliktov ako integrálnu súčasť svojho rozvoja a činností vonkajšej pomoci. Začala aplikovať prevenciu konfliktov, budovanie mieru a dlhodobý rozvoj ako nevyhnutné prvky s cezhraničnými účinkami, ktoré sa prelínajú s prístupmi založenými na sektoroch. Prevencia konfliktov sa stala integrálnou časťou jej vzťahov s nečlenskými krajinami a zohráva hlavnú úlohu pri určovaní priorít v súvislosti s týmito vzťahmi.

Na potvrdenie úspechu programov rozvojovej pomoci bolo nutné preto postupne dať vážnosť takým nástrojom, ako sú prevencia konfliktov, sprostredkovanie, humanitárny zásah a demobilizácia. Spoločne so snahami na udržanie mieru a prevenciu konfliktov to znamenalo aj aktívnejšie zapájanie sa do procesov obnovy po konflikte, čo zaisťuje plynulejší prechod medzi núdzovou pomocou a pomocou pri trvalo udržateľnom rozvoji. Takýto prístup postupne Afriku priradil k prioritám európskej bezpečnostnej agendy.

POLITICKÝ DIALÓG A ROZVOJOVÉ STRATÉGIE VO VZŤAHOCH EÚ – AFRIKA

Toto nové obdobie vzťahov odštartovali rokovania o „Dohode z Cotonou“. Séria dohôd z Lomé, upravujúca vzťahy medzi EÚ a krajinami AKT, vykazovala na konci 90. rokov znaky obsolétosti. Konkrétne medzery v systéme rozvojovej spolupráce volali po zásadných zmenách. Napriek rozsiahlej rozvojovej pomoci EÚ sa nedarilo znižovať chudobu. Účinnú rozvojovú spoluprácu brzdil rast nestability a riziko vzniku konfliktov a humanitárnych kríz. Komplikované procedúry pri uvoľňovaní finančných prostriedkov a historicky pretrvávajúci paternalizmus zo strany EÚ voči Afrike neboli dobrým predpokladom pre ďalšiu spoluprácu.

„Dohoda o partnerstve medzi krajinami AKT a Európskym spoločenstvom a jej členskými krajinami“, uzatvorená v roku 2000 po dvojročných negociáciách v beninskom Cotonou dala spolupráci medzi EÚ a Afrikou nové možnosti :

- posilnila úlohu politického dialógu. Bolo stanovené, že dialóg a rozvojové stratégie sa majú venovať aj otázkam budovania mieru a prevencii konfliktov. Dodržovanie ľudských práv, demokratických princípov a vlády práva bolo označené za podstatné náležitosti zmluvy. Porušenie týchto ustanovení umožňuje EÚ otvoriť povinné konzultácie s oficiálnymi predstaviteľmi krajiny, v prípade nutnosti aj prerušiť poskytovanie finančných prostriedkov na rozvojovú spoluprácu. Dôraz sa kládol na „dobré vládnutie“;
- zdôraznila participatívny prístup – tzn. zapojenie občianskej spoločnosti a rôznych záujmových skupín do implementácie rozvojových programov;
- ukázala možnosti nového ekonomického a obchodného partnerstva;
- podporila lepšiu finančnú spoluprácu (koherentnú, flexibilnú a efektívnu), ktorá v nadväznosti na miestne vlastníctvo rozvojových stratégií zvýši nárast podielu priamej rozpočtovej pomoci a podpory sektorových programov. Alokácia príslušných prostriedkov sa odvíjala od potrieb a výkonu príslušnej krajiny.

Pravidlá koordinácie činnosti EÚ smerom k posilneniu afrických schopností riešenia konfliktov stanovila o rok neskôr „Spoločná pozícia Rady EÚ z 12.5.2001 pre prevenciu, vedenie a riešenie konfliktov v Afrike“.

Dňa 12. decembra 2003 prijala Európska rada európsku bezpečnostnú stratégiu nazvanú „Bezpečná Európa v lepšom svete“.¹⁶ Vo významnom dokumente, ktorý je zásadným vyjadrením zahranično – politických a obranných ambícií EÚ, je africká dimenzia obsiahnutá vo viacerých priamych vyjadreniach v analytickej i programovej časti dokumentu.

Za povšimnutie stojí konštatovanie o rastúcej závislosti Európy na dodávkach energií a hodnotenie Afriky ako jednej z troch hlavných destinácií, odkiaľ bude EÚ čerpať ropu a plyn. V strategickom dokumente EÚ sa pripomína, že Afrika zmietaná regionálnymi konfliktami má výrazný vplyv na európske záujmy. Každá z definovaných hlavných hrozieb súčasného sveta má svoje africké memento a je nevyhnutné sa nimi zaoberať (napr. nezvládanie demografickej explózie, environmentálnych problémov a sociálneho napätia). Osobitne je spomenutá neschopnosť dobrého vládnutia. „Erózia štátnych štruktúr a organizovaný zločin sa šíri ... dokladom sa stala situácia v západne Afrike.“ Preto je potrebné „...byť pripravený konať ešte skôr ako sa situácia stane neudržateľnou...Na prevenciu konfliktov a hrozieb nie je nikdy príliš skoro.“¹⁷

Dôležitá je však skutočnosť, že EÚ hrozby vo svojej africkej podobe nepovažuje výlučne za hrozby vojenské a preto nie je možné ich riešiť iba vojenskými prostriedkami. „Vo vzťahu k rúcajúcim sa štátom môže byť k znovunastoleniu poriadku potrebný vojenský zásah a ku zvládnutiu krízy humanitárne nástroje. Politické riešenie regionálneho konfliktu môže vo svojej postkonfliktnej fáze využívať aj vojenský potenciál a efektívnu policajnú prácu.“¹⁸

Stabilita a mieru v Afrike môže celkom dobre pomôcť európska skúsenosť z čias studenej vojny, kedy sa bezpečnosť ťažko tvorila pomocou režimu kontroly zbrojenia a budovania vzájomnej dôvery.¹⁹

Európa by mala stavať na tom, že svojou históriou, geografickou polohou či kultúrnymi väzbami je spätá s Afrikou.

V novembri 2004 prijala Rada EÚ dokument, významným spôsobom potvrdzujúci rastúce bezpečnostné a obranné väzby Európy na Afriku. Dokument mal názov „Akčný plán EBOP na podporu mieru a bezpečnosti v Afrike.“²⁰

V jeho úvode bola ako východisko potvrdená spoločná pozícia EÚ v prevencii, riadení a riešení násilných konfliktov v afrických štátoch.²¹ Aby mohol byť Akčný plán úspešne realizovaný, bolo potrebné naplniť konkrétnym obsahom určité predpoklady :

- 1) Plné rešpektovanie africkej zvrchovanosti by malo uľahčiť podporu rastúcim africkým schopnostiam pre mierové operácie v súlade s africkými potrebami;
- 2) aktivity EBOP by mali odpovedať na špecifiká riadne zdokumentované OSN, AÚ a subregionálnymi organizáciami alebo africkými štátmi;
- 3) dobrá koordinácia s ostatnými relevantnými aktérmi na kontinente ako je OSN, AÚ a subregionálne organizácie, by mala zabezpečiť aj prepojenie na iniciatívy skupiny G8;
- 4) akcie pod gesciou EBOP by mali byť koordinované so spoločnými aktivitami a akciami obsiahnutými v Dohode z Cotonou. A to nielen počas kríz, ale aj v rámci prevencie konfliktov a postkonfliktnej situácie;
- 5) potreba presadiť do praxe inštitút civilno vojenskej spolupráce;
- 6) rešpektovanie rezolúcií BR OSN (osobitne č. 1325 a č. 1539), ktoré venujú pozornosť ochrane žien a detí v ozbrojených konfliktoch;
- 7) angažovať EÚ v podpore afrických mierových schopností sa predpokladá ako dlhodobý proces.

Aby uvedené rámce pre podporu mieru a bezpečnosti fungovali, plán uvažoval o prijatí konkrétnych opatrení :

- a) Technická pomoc, poradenstvo a dohľad;
- b) poskytovanie dôležitých dokumentov EÚ africkým partnerom;
- c) činnosť politicko – vojenskej skupiny (PMG), zabezpečujúcej fungovanie koordinačnej platformy;
- d) menovanie styčných dôstojníkov EÚ;
- e) zabezpečenie zoznamu afrických dôstojníkov vzdelávaných a pripravovaných členskými krajinami EÚ;
- f) ustanovenie tímu expertov na podporu plánovania a riadenia procesov odzbrojenia, demobilizácie a reintegrácie (DDR) a reformy bezpečnostného sektora (SSR);
- g) vytvorenie tréningového kurzu EÚ pre civilných a vojenských účastníkov procesov odzbrojenia, demobilizácie a reintegrácie;
- h) vytvorenie informačnej stratégie pre zabezpečenie podpory mieru a bezpečnosti v Afrike;
- i) politický dialóg s africkými organizáciami a africkými štátmi;
- j) koordinácia s tretími stranami s dôrazom na OSN a G8;
- k) vypracovanie algoritmov pre inštitucionálne, zákonné a rozpočtové fungovanie podpory EBOP pre mier a bezpečnosť v Afrike.²²

ROK 2005 – „ROKOM AFRIKY II“

Vo februári 2005 došlo k prvej revízii Dohody z Cotonou. Rokovania boli poznačené istou nervozitou zo strany afrických krajín, pretože malo dôjsť ku zmene štatútu Európskeho rozvojového fondu (dovtedy postaveného mimo rozpočet EÚ – sa teraz mal stať súčasťou rozpočtu). Komplikácie spôsobila aj nepripravenosť nových členských krajín EÚ o skokové zvýšenie svojich príspevkov na rozvojovú pomoc na úroveň „pätnástky“. Za záruku zachovania výšky rozvojovej pomoci africké štáty „zaplatili“ garanciami v oblasti spolupráce v boji s terorizmom a v boji proti šíreniu jadrových zbraní. Mimoriadny dôraz bol položený na „good governance“ – riadne vládnutie, vrátane väčšieho zapojenia občianskej spoločnosti do spolupráce.

V apríli 2005 prijala Rada EÚ „Spoločnú pozíciu Rady 2005/304/SZP o predchádzaní, riadení a riešení konfliktov v Afrike.“²³ Dokument zdôraznil viaceré momenty spoločného bezpečnostného záujmu:

- 1) zodpovednosť za predchádzanie, riadenie a riešenie konfliktov na africkom kontinente majú samotní Afričania;
- 2) medzinárodné právo vymedzuje rámec na činnosti, uskutočňovanej v kontexte predchádzania, riešenia a riadenia konfliktov v Afrike;
- 3) hlavnú zodpovednosť za udržanie mieru a bezpečnosti v Afrike nesie Bezpečnostná rada OSN;²⁴
- 4) v nadväznosti na „Akčný plán podpory EBOP pre mier a bezpečnosť v Afrike“ z novembra 2004 Rada EÚ zdôraznila doplnkový charakter činností v rámci SZBP (aj prostredníctvom podpory EBOP);
- 5) Africká únia a africké subregionálne organizácie predstavujú hlavných aktérov pri predchádzaní, riadení a riešení konfliktov v Afrike.

Spoločná pozícia Rady EÚ v celkom sedemnástich článkoch vyjadrila tendenciu rastúceho záujmu EÚ o Afriku od začiatku nového milénia. Akcentované boli najmä nasledujúce prístupy :

- 1) Prevencia konfliktov a posilňovanie kapacít AÚ;
- 2) vykonateľnosť „Akčného plánu na podporu EBOP pre mier a bezpečnosť v Afrike;
- 3) koordinácia krízového riadenia spolu s OSN, regionálnymi a subregionálnymi organizáciami;²⁵
- 4) pripravenosť európskeho zásahu v rámci krízového riadenia v Afrike podľa potreby;
- 5) proaktívnosť, komplexnosť a integrovaný prístup pri každoročnej identifikácii násilných konfliktov.

Preventívny charakter politiky EÚ, vychádzajúci z predchádzania vypuknutia a šírenia násilných konfliktov, potvrdil potrebu zvýšenej pozornosti trom základným otázkam :

- 1) Spúšťacie faktory – tzn. priame príčiny násilných konfliktov;
- 2) riešenie akútnych fáz konfliktov;
- 3) obnovu prostredníctvom podpory hospodárskych, politických a sociálnych aktivít postihnutého štátu.

Ako nástroje EÚ pri jej úsilí zvýšiť podporu regionálnym dohovorom a úsiliu v oblasti predchádzania konfliktov boli potvrdené činnosti :

- posilňujúce právny štát, vedúce k odbornej príprave v oblasti predchádzania konfliktov,
- k budovaniu kapacít a systému včasného varovania, vyjednávania, sprostredkovania,
- k zdokonaleniu sankcií, ich celkovému mechanizmu a algoritmu fungovania v medzinárodných súvislostiach.

EÚ ďalej deklarovala svoju predstavu o začlenení aspektov predchádzania konfliktov v Afrike do rozvojovej a obchodnej politiky. Dokument tiež podporil zlepšovanie afrických kapacít pre operácie na podporu mieru na regionálnej, subregionálnej a bilaterálnej úrovni. Členské krajiny však nevylúčili, že v prípade potreby - ad hoc nasadia vlastné operačné prostriedky na riešenie krízových situácií v Afrike. Automaticky sa predpokladala príslušná mandátna pripravenosť takéhoto zásahu.

V čl. 6 bode 3 spoločnej pozície Rady EÚ sa členské štáty zaviazali priradiť štátnym a regionálnym stratégiám vyššiu prioritu. S ohľadom na africké kapacity na podporu mierových operácií bolo zdôraznené úsilie dosiahnuť lepšiu koordináciu bilaterálnej činnosti na podporu AÚ a afrických subregionálnych organizácií.²⁶

Členské štáty ďalej prisľúbili uskutočňovať reštriktívnu politiku v oblasti vývozu zbraní a v plnom rozsahu uplatňovať „Kódex správania EÚ pri vývoze zbraní“. Táto časť dokumentu priamo nadväzovala na jednotnú akciu Rady EÚ 2002/589/SZBP z 12. 7. 2002 o príspevku EÚ k boju proti destabilizujúcemu akumulovaniu a rozširovaniu ručných zbraní a ľahkých zbraní.²⁷

Narastajúci význam africkej agendy sa premietol aj do záverov predsedníctva Európskej rady zo 16.-17. 6. 2005. Vychádzajúc z posilnenia dialógu by spolupráca EÚ a všetkých afrických krajín mala smerovať na úroveň strategického partnerstva EÚ - Afrika. Pritom mier a bezpečnosť sú tým prvým zo štyroch pilierov, na ktorých má budúce strategické partnerstvo stáť (spolu s riadením, regionálnou integráciou, obchodom a rozvojom).

Osobitne pozitívne bola hodnotená angažovanosť EÚ v Konžskej demokratickej republike. Napr. Európska rada označila vojenské misie, policajné misie a misie napomáhajúce reforme bezpečnostného sektora za konkrétne príklady vykonávania „Akčného plánu na podporu EBOP pre mier a bezpečnosť v Afrike.“ Jeho realizáciu podporila aj nová jednotná akcia Rady EÚ 2005/557/SZBP z 18. 7. 2005 o civilno – vojenskej akcii EÚ v oblasti sudánskeho Darfúru.²⁸

Africké aktivity Rady EÚ, Európskej rady ako aj Komisie v roku 2005 vyvrcholili v decembri 2005, kedy Európska komisia prijala „Stratégiu EÚ pre Afriku.“²⁹ Prvý raz za 50 rokov sa na úrovni Európskej únie definovali spoločné hodnoty, zásady, ciele a prostriedky na odstránenie chudoby a rozvojových cieľov milénia. V šiestich kapitolách stratégie na prvom mieste európskej podpory vystupuje opäť fenomén mieru a bezpečnosti. Spolu s ďalšími piliermi (správa vecí verejných, infraštruktúra a obchod) stavia na princípoch partnerstva, afrického autorstva a africkej zodpovednosti za rozvoj. Tento dokument sa ako prvý dokument EÚ venoval celej Afrike, nielen len subsaharskej časti. Tým reagovala EÚ na rastúcu úlohu Africkej únie.

V dokumente EÚ potvrdila už skôr deklarovaný záväzok spolupracovať pri prevencii konfliktov, pri sprostredkovaní ich riešení a pri postkonfliktnej obnove:

- EÚ vyhlásila, že posilní African Peace Facility a zaistí jej dlhodobé financovanie.
- EÚ bude pomáhať pri vytváraní afrických schopností (African Standby Force).
- EÚ bude podporovať mierové snahy svojimi nástrojmi v rámci SZBP a EBOP.
- EÚ sa zasadí rovnakou podporou v boji proti nezákonnému obchodu so zbraňami a proti terorizmu.

EÚ A AFRIKA AKO PARTNERI - SÚVISLOSTI

Pripomenutie si podstatných obsahových častí dokumentov kľúčových inštitúcií EÚ v posledných rokoch potvrdilo, že od začiatku nového milénia sa vzťah EÚ – Afrika výrazným spôsobom vyvíjal a posúval do novej kvalitatívnej úrovne. Po rokoch relatívneho zabudnutia sa dostáva na čelné miesto v SZBP a EBOP.

Čo spôsobilo tento posun?

- vyvíjajúca sa ekonomická a bezpečnostná situácia v Afrike po ukončení „studenej vojny“,
- zistenie, že tzv. špeciálne vzťahy pretrvávajúce z koloniálnych čias už nestačia na expanziu nastupujúcich ekonomík – Čína, Brazília, India.³⁰ Ázia je dnes tretím najväčším obchodným partnerom Afriky po EÚ a USA.
- požiadavky na bezpečnosť dodávok prírodných zdrojov, ktoré vzhľadom na historické väzby a ich vyžitie dostávajú novú dimenziu. Afrika tu pôsobí ako alternatívne energetické a surovinové riešenie k výbušnému a nespoľahlivému Blízkeho východu.³¹
- uvedomenie si skutočnosti, že na spoluprácu sú potrební dvaja. Vedľa doposiaľ dominantnej Európy sa konečne aj Afrika prostredníctvom svojej najreprezentatívnejšej inštitúcie – Africkej únie pripravuje na zmysluplné a prínosné partnerstvo.

Keď Veľká Británia v roku 2005 predsedala EÚ, Tony Blair zavŕšil „miléniovú transformáciu“ vzťahu EÚ – Afrika vyhlásením roku 2005 „rokom Afriky“.³² Jeho minister zahraničných vecí Jack Straw vtedy pre Afriku vyhlásil 10 cieľov, ktoré bude potrebné splniť v nasledujúcich 10 rokoch.³³

To, že sa africká agenda dostala do prvej línie záujmu podporil aj svetový summit OSN v roku 2005, ktorý prepojil rozvoj s ľudskými bezpečnostnými princípmi ako sú sloboda vôle a právo na bezpečnosť. Vtedajší generálny tajomník OSN Kofi Annan vyhlásil: „Nebudeme mať rozvoj bez bezpečnosti, nebudeme mať bezpečnosť bez rozvoja a nič z toho nebudeme mať bez rešpektovania ľudských práv.“³⁴ Aktuálnosť týchto slov potvrdzujú závery univerzitného profesora Davida Wallechinského, ktorý v posledných piatich rokoch v spolupráci s Freedom House, Human Rights Watch a Amnesty International vytváral rebríček TOP 20 diktátorov. Z celkového počtu 20 najväčších diktátorov vo svete ich 9 vládne v Afrike.³⁵

Zvýšenú pozornosť africkej problematike venovali aj summity skupiny G8 v škótskom Gleneagles v roku 2005 a v nemeckom Heiligendamme v júni 2007.

Do hry o priazeň pri využití afrických prírodných zdrojov vstúpili aj USA, kde niektorí experti odhadujú, že z Afriky sa v najbližších 10 rokoch bude importovať viac ropy ako z celého Blízkeho východu. Za povšimnutie v tejto súvislosti stojí aj informácia o zriadení amerického spoločného armádneho veliaceho centra AFRICOM.³⁶

Námestník americkej ministerky zahraničných vecí pre politické záležitosti R.N. Burns vyhlásil na Atlantickej rade USA 21. 2. 2007: „V rokoch 1997-2005 som bol v Európe, ... a keď som sa vrátil, najväčšia zmena, ktorú som pozoroval v myslení našej vlády ohľadom celého sveta bola, že teraz premýšľame o Afrike ako o oblasti národno – bezpečnostných záujmov. Africké krajiny a AÚ sú našimi bezpečnostnými partnermi a sú našim dôležitým záujmom.“³⁷

V tejto súvislosti sa ponúka otázka, či môže byť Afrika priestorom, kde vektory ťahu záujmov EÚ a USA budú orientované rovnakým smerom. Burns naznačuje, že Európa a Amerika by mali uvažovať o strategickom angažovaní sa v Nigérii a Južnej Afrike, Ugande, Keni, Tanzánii, Senegalu a v Kongu ako dôležitých krajinách kontinentu.³⁸

Ako dve krátkodobé priority americkej agendy označil :

- 1) Riešenie situácie v Somálsku za aktívnej a priamej účasti afrických regionálnych mierových síl a mierových síl OSN.
- 2) Spolu s Európou politicky ovplyvniť sudánsku vládu, aby pochopila potrebu prítomnosti spojených mierových síl AÚ a OSN v Darfúre za účelom ukončenia genocídy.

Podľa Američanov je Afrika za súčasnej geostrategickej situácie teritóriom, kde môže EÚ uplatňovať svoje schopnosti viesť autonómne operácie na podporu mieru (Peace Support Operation(s) – PSO).

AFRICKÁ AFIRMÁCIA EURÓPSKÝCH OPERÁCIÍ NA PODPORU MIERU

Tvrdenie uvedené v podnázve článku nepôsobí prehnane, ak vykonáme komparáciu celkových cieľov EBOP a toho, čo sa darí realizovať v Afrike.

Veľmi dobrú a kompaktnú analýzu a deskripciu úsilia a reálnych schopností EÚ vo vzťahu k vojenským operáciám na podporu mieru publikoval v časopise Mezinárodní vztahy Jan Závěšický z Masarykovej univerzity v Brne.³⁹ Preto si pozornosť zaslúži niekoľko kľúčových faktov, ktoré podmienili aj prístup EÚ k riešeniu afrických konfliktov.

- 1) Došlo ku zmene charakteru konfliktov, nebojujú tu armády štátov, do bojov boli vtiahnuté rozsiahle skupiny civilného obyvateľstva;
- 2) v konfliktoch už zväčša nejde o porážku jasne definovaného nepriateľa, ale o nastolenie podmienok pre riešenie krízovej situácie nenásilnými prostriedkami. Cieľom už nie je víťazstvo, ale stabilizácia pomerov,
- 3) prevažujú konflikty vnútroštátne, ktorých účastníci sa chránia pred vonkajším zásahom zdôrazňovaním štátnej suverenity;
- 4) zmena charakteru konfliktov spôsobila jednak zmenu aktérov konfliktu, tak ako aj zmenu v nástrojoch pri ich riešení;
- 5) úloha medzinárodného spoločenstva narástla a tým aj aktivity jeho inštitúcií. Jednou z možností EÚ pre riešenie konfliktov sa stali operácie na podporu mieru – Peace Support Operation EU (PSO EU).⁴⁰

Pod vplyvom týchto zmien, ktoré rozvírili diskúziu o zmenách v postavení štátu v medzinárodných vzťahoch, prijala EÚ úlohu „peacekeepera“. Bohužiaľ stále platí, že nie vždy

celkom ujasnené otázky mandátneho charakteru pri operačných nasadeniach misií sú zaštitené potrebou „bezpečnosti človeka“.

Prehľad ukončených a prebiehajúcich vojenských operácií EBOP uskutočnených na africkom kontinente

PREBIEHAJÚCE OPERÁCIE	UKONČENÉ OPERÁCIE
<p>Podpora Európskej únie misii Africkej únie v Darfúru :</p> <p>AMIS II (AMIS EU Supporting Action)</p> <ul style="list-style-type: none"> • vojenská pomoc, logistická podpora pre zlepšenie operačnej efektívnosti jednotiek AÚ • medzinárodne – právne krytie – rezolúcia BR OSN č. 1556 	<p>Vojenská operácia EÚ v Demokratickej republike Kongo :</p> <p>ARTEMIS</p> <ul style="list-style-type: none"> • od 12.6. do 1.9. 2003 • z celkom 16 účastníckych krajín bolo 12 krajín členmi EÚ • asi 2100 nasadených vojakov, z toho Francúzsko 1679 vojakov • framework nation⁴¹ – Francúzsko • medzinárodne – právne krytie – rezolúcia BR OSN č. 1484 • finančné náklady asi 7.000.000,- Eur <p>Vojenská operácia EÚ v Demokratickej republike Kongo :</p> <p>EUFOR RDC</p> <ul style="list-style-type: none"> • od 12.6. do 30.11.2006 • z počtu 22 účastníckych krajín bolo 21 členmi EÚ • 2400 vojakov, z toho Francúzsko a Nemecko spolu asi 1600 vojakov • framework nation – Nemecko • medzinárodne – právne krytie – rezolúcia BR OSN č. 1671 • finančné náklady asi 16.700.000,- Eur

Zdroj: http://ue.eu.int/csm3_fo/showPage.asp?id=268&lang=EN&mode=g.

Okrem vojenských operácií na podporu mieru v Afrike fungovali aj ďalšie dôležité nevojenské misie (Policajná misia v Kinshase – **EUPOL Kinshasa**; Misia EÚ na podporu reformy bezpečnostného sektora v Demokratickej republike Kongo – **EUSEC DR Congo**).

Niektorí odborníci zaraďujú EUSEC DR Congo medzi vojenské operácie z dôvodu, že v jej rámci pôsobili vojenské kapacity. Nebola to však bojová akcia na čele s operačným veliteľom, ale misia poradenská a asistenčná (capacity-building mission).

Podľa Vojenského štábu EÚ (EUMS) kritériom pre vojenské PSO EU sú misie, ktoré:

- sa realizujú za použitia vojenských štruktúr EÚ a na základe spoločnej akcie Rady EÚ;
- využívajú silové a operačné veliteľstvo a veliteľa;
- využívajú ozbrojených síl členských krajín EÚ, ich kapacít a prostriedkov;
- sú realizované v rámci EBOP.

Podľa týchto kritérií preto Vojenský štáb EÚ zaraďuje misiu AMIS II do kategórie vojenských operácií. A to napriek tomu, že nie všetci vojenský odborníci s týmto rozdelením súhlasia.

Či už sa vedú akékoľvek diskúzie o tom, do akej miery je EÚ schopná použiť svoje vojenské nástroje v rámci spoločných cieľov EBOP, či sa diskutuje o slabej efektívnosti či nadhodnotení realizovaných vojenských operácií EÚ v Afrike, skutočnosťou zostáva, že takmer 50 % jej vojenských a nevojenských operačných aktivít smerovalo do Afriky. Navyiac práve africké skúsenosti stáli pri zrode koncepcie bojových skupín (EU Battle Groups).

Názory slovenskej bezpečnostnej komunity na aktívnejšie bezpečnostné angažovanie sa EÚ v Afrike sú opatrne optimistické. Na spoločnom stretnutí tohto neformálneho fóra v Starých horách v apríli 2007, sa väčšina stanovísk prikláňala k tomu, že zrejme EÚ nadviaže hlavne na skúsenosti a čiastkové úspechy dosiahnuté na Balkáne a nebude preferovať limitovanú misiu v Demokratickej republike Kongo ako model pre budúce vojenské angažovanie sa EÚ.⁴² V tejto otázke môžu existovať rozdielne názory medzi „starými“ a „novými“ členskými krajinami EÚ.

Konkrétnymi africkými aktivitami dala EÚ najavo, že „...EBOP sa mieni realizovať nielen v inštitucionálnej rovine, ale tiež že je ochotná vyslať aj konkrétne vojenské (ale aj civilné) sily do krízových oblastí.“⁴³ Vojenské operácie na podporu mieru EÚ sú vnímané ako vecné naplnenie EBOP. Posilňujú sa nielen schopnosti vzájomnej komunikácie a vojenskej spolupráce, ale aj povedomie o zahranične – politickej identite Európanov.

ZÁVERY – AKO ĎALEJ?

Vďaka Afrike je EBOP dnes určite viditeľnejšia. Je to oblasť, kde EBOP zbierala prvé praktické skúsenosti. Je viac ako pravdepodobné, že africký kontinent bude v najbližších rokoch oblasťou preferovanej pozornosti EBOP.

Paralelne zosilnel dialóg EÚ – Afrika v záležitostiach ako je vládnutie, bezpečnosť a demokracia mimo pravidelného rámca Cotonou. EÚ a AÚ sa dnes stretávajú na všetkých úrovniach, vrátane pravidelných polročných stretnutí bojových jednotiek, u ktorých sa predpokladá spoločné operačné nasadenie.

Jedným z cieľov Stratégie EÚ pre Afriku bolo dať ľuďom v menej rozvinutých krajinách kontrolu nad ich vlastným rozvojom aj prostredníctvom mieru a bezpečnosti. Spustenie tejto aktivity indikovalo rastúci európsky konsenzus vo vzťahu bezpečnosť – rozvoj s prihliadnutím na africké prostredie a špeciálne na rastúcu úlohu Africkej únie.

Pozitívne riešenie väzby africká bezpečnosť – africký rozvoj môže prispieť k naplneniu ostatných pilierov Európskej stratégie pre Afriku v oblastiach ľudských práv, dobrého vládnutia, zdravia, vzdelávania a ekonomického rastu.

Bude ťažké prekonať tradičnú podobu vzťahu medzi EÚ a Afrikou ako vzťahu „bohatého severu“ a „chudobného juhu“. Od vzťahu partnerstva (aj keď veľakrát spochybňovaného ako vzťahu nerovnoprávneho) sa očakáva, že sa posunie ešte ďalej do novej kvalitatívnej roviny. Dlhodobé väzby EÚ s Afrikou a jej jedinečný charakter ako multilaterálnej entity, kde sú politiky vytvárané konsenzom, ju potenciálne robia najatraktívnejším partnerom pre kontinent. Osobitne ak zoberieme do úvahy ďalších „nápadníkov“ Afriky ako sú Čína a USA.

Svojimi podmienkami Afrika ponúka EÚ výborný „inkubátor“ na vytvorenie väčšej medziinštitucionálnej komplexnosti v tvorbe zahraničnej politiky. Tento moment vystupuje do popredia, keď reflektujeme historickú a kultúrnu blízkosť medzi kontinentmi a všeobecný konsenzus v tom, ako sa správať k Afrike a jej regiónom.

Afrika je oblasťou, kde môže EÚ splniť svoje záväzky vyplývajúce zo spoločnej deklarácie EÚ – OSN z roku 2003 o krízovom manažmente. Európa mohla prostredníctvom EBOP zvýšiť svoju úlohu v medzinárodnom krízovom manažmente. Začala vytvárať koncept „bojových zoskupení“. To platí o to viac, že v Afrike zatiaľ bezpečnostné iniciatívy nenarážajú na žiadne záväzky alebo ciele NATO.

V kontexte vyššie uvedeného sú povzbudzujúce informácie z júla 2007, kedy EÚ privítala výsledky stretnutia účastníkov darfúrskeho konfliktu v Arushi (Tanzánia). EÚ vo svojom vyhlásení uviedla, že je pripravená podporiť vojenskú misiu v Darfúre. Ministri zahraničných vecí EÚ rozhodli o začatí plánovania spojovacej operácie krízového manažmentu vo východnom Čade, ktorá by slúžila na podporu misie OSN v susednom Darfúre. Operácia by mohla zahŕňať až 3000 vojakov, čo by bol doteraz najväčší vklad EÚ do operácií vojenského krízového manažmentu.

K tomu, aby sa vyriešila situácia v sudánskom krízovom regióne Darfúr má prispieť aj rozhodnutie BR OSN z 1.8.2007 o vyslaní 26 000 príslušníkov mierových síl.⁴⁴

Prísľubom pre Afriku (niektorými bezpečnostnými analytikmi síce spochybňovaný ako veľmi neistým) boli aj závery summitu G8 z nemeckého Heiligendammu z júna 2007. V tomto prípade nešlo iba o finančnú pomoc vo výške 60 miliárd amerických dolárov, ale aj o akési vyslanie signálu svetu od lídrov tejto elitnej skupiny štátov, že s Afrikou počítajú. Na poslednom dni summitu sa zúčastnili aj špičky viacerých afrických štátov (Ghany, Nigérie, Etiópie, JAR a Egypta).

Významné je aj africké turné nemeckej kancelárky Angely Merkelovej zo začiatku októbra 2007. Okrem stretnutia s viacerými predstaviteľmi afrických štátov vystúpila na pôde AÚ a rokovala s predsedom Komisie AÚ Alphom Oumarom Konareom. Merkelová, ktorá do konca roka predsedá G8, na tohtoročnom summite skupiny v Nemecku označila Afriku za prioritnú záležitosť. Zastupuje taktiež významnú krajinu EÚ, ktorá bola vždy považovaná (spolu s Francúzskom) za pomyselný motor európskej integrácie.

V roku 2007 Portugalsko ako štát predsedajúci EÚ zadefinovalo vzťahy EÚ – Afrika ako jednu z priorit svojho predsedníctva. Chce urobiť maximum pre to, aby deklarované požiadavky obidvoch strán na dosiahnutie prirodzeného partnerstva založeného na cieľoch a transparentnosti nezostali iba na papieri. Súčasnosť dáva dobré predpoklady pre zamýšľané posunutie vzťahov EÚ – Afrika na vyššiu kvalitatívnu úroveň. „Stratégia EÚ pre Afriku“ odštartovala proces, na konci ktorého by malo byť prijatie nového typu dokumentu – „Spoločná stratégia EÚ – Afrika“. Má sa tak stať na v poradí druhom summite EÚ – Afrika v Lisabone v decembri 2007.⁴⁵ EÚ a AÚ už dávnejšie pracujú na spoločnom návrhu osnovy a základnom texte.

Potvrdenie pôsobenia EÚ v Afrike ako jednej z kľúčových otázok európskej bezpečnostnej agendy zaznelo aj z neformálneho stretnutia ministrov obrany v portugalskej Evore koncom septembra 2007. Minister obrany Slovenskej republiky František Kašický potvrdil nevyhnutnosť angažovania vo vzťahu k Afrike a vyslovil súhlas s krokmi EÚ v procese tvorby Spoločnej stratégie EÚ – Afrika.⁴⁶

Koniec roka 2007 a nasledujúce mesiace roka 2008 budú mať zrejme rozhodujúci vplyv na vzťahy EÚ – Afrika do ďalekej budúcnosti. V plnej miere sa to týka aj bezpečnostnej dimenzie. Nezostáva iné ako dúfať, že nádejne rozbehnutý proces nebude narušený v etape realizácie slovných záväzkov a želaní.

POZNÁMKY

¹ Romancov, M. : Afrika aneb klamný obraz politické mapy kontinentu. Mezinárodní politika. 2007, roč. XXXI, č. 5, s. 11.

² Afrika poskytuje 80 % svetovej produkcie platiny, 40 % diamantov, 1/5 svetovej ročnej produkcie zlata a kobaltu. V Afrike sa vyťaží viac ako 1 mil. ton medi za rok. Tento kontinent disponuje ložiskami ropy, odhadovanými na 75 miliárd barelov. Blížšie vid'. : Červenka, Z. : Afrika – kontinent, který nás zklamal. Mezinárodní politika. 2007, roč. XXXI, č. 5, s. 4.

³ Tureček, T. : Afrika – „třetí svět třetího světa“. Mladá Fronta Dnes. 12. 11. 1992. s. 9.

⁴ Hunger's global hotspots. 9. 3. 2007. In : <<http://www.wfp.org>>.

⁵ Červenka, Z. : Afrika kontinent, který nás sklamal. Mezinárodní politika. 2007, roč. XXXI, č. 5, s. 5.

⁶ Tamtiež s. 6.

⁷ Huntington, Samuel P. : Střet civilizací. Rybka Publishers. Praha 2001. s. 40.

⁸ Šmíd, D. : Charita Africe moc nepomůže. Příloha Lidových novin. 20. 7. 2007. s. 4.

⁹ Historicky sa v Afrike významne angažovali Veľká Británia, Belgicko, Portugalsko, Francúzsko, Španielsko, Taliansko a Nemecko (to iba do konca I. svetovej vojny).

¹⁰ Collier, P. : The Bottom Billion. Oxford University Press 2007.

In : <<http://www.iht.com/articles/2007/06/28/arts/IDLEDE30.php>>.

¹¹ Bližšie vid' : Výročná správa za rok 2006 o rozvojovej politike Európskeho spoločenstva a o realizácii vonkajšej pomoci v roku 2005. Európske spoločenstvo. Brusel 2006.

In : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/sk/com/2006/com2006_0326sk01.pdf>.

¹² Konvencie z Lomé sú dohody ustanovujúce rámec pre spoluprácu v oblasti rozvojovej politiky a obchodu medzi krajinami EÚ a krajinami AKT (Afriky, Karibiku a Tichomorskej oblasti). Sú pokračovaním konvencií z Yaoundé (1963 a 1969), ktoré riešili zodpovednosť bývalých koloniálnych štátov voči svojim kolóniám. Celkovo boli v rozmedzí rokov 1975-2000 podpísané 4 Lomské konvencie. V júni 2000 boli Lomské konvencie nahradené novou dohodou z beninského Cotonou. Dohoda z Cotonou má platnosť 20 rokov, v roku 2005 však bola revidovaná vzhľadom na rýchlo sa rozvíjajúce potreby rozvojových krajín.

Bližšie vid' : <http://ec.europa.eu/comm/development/body/cotonou/loме_history_en.htm>.

¹³ Lídri päťdesiatich troch afrických štátov sa v júli 2002 zišli v juhoafrickom pobrežnom meste Durban a založili novú organizáciu – Africkú úniu (AÚ), ktorá nahradila 39-ročnú Organizáciu africkej jednoty (OAJ). OAJ bola vytvorená v roku 1963 uprostred nadšenia z nezávislosti a panafricanizmu, ktoré vtedy zaplavovalo celý kontinent. Bývalý ghanský vodca Kwame Nkrumah sníval o federácii zjednocujúcej africké národy. Väčšina predstaviteľov nových štátov však nebola ochotná vzdať sa ťažko získanej suverenity. OAJ neriešila vnútornú politiku členských štátov, ale sústredila sa len na boj proti apartheidu v Južnej Afrike a zvyšku britského a portugalského kolonializmu. Mnohé z konfliktov na kontinente však spôsobovali práve zanedbané „vnútorné“ problémy. Cieľom AÚ je zjednotiť africký kontinent do hospodárskej a politickej únie, pozdvihnúť životnú úroveň obyvateľov. Na rozdiel od OAJ predpokladá vytvorenie spoločných panafrických inštitúcií, vrátane mierové a bezpečnostné rady, ktoré by zvýšili nádej na mierový a bezpečný život v Afrike.

¹⁴ Vraný, J. : Jak dostat Afriku na cestu rozvoje? (Hlavní překážky rozvojového procesu). Mezinárodní politika. 1994, roč. XVIII, č. 6, s. 18.

¹⁵ Beck, U. : Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně. Nakladatelství SLON. Brno 2004. s. 16-17.

¹⁶ Bližšie vid'. anglická verzia na : <<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>>.

¹⁷ Bezpečná Evropa v lepšom svete. Evropská bezpečnostní strategie. Středisko bezpečnostní politiky CESES FSV UK (překlad Zuzana Šťastná.. Praha 2007. s. 4.

¹⁸ Tamtiež s. 5.

¹⁹ Tamtiež s. 6. V tejto súvislosti je šokujúce zistenie, že napriek tomu, že v Afrike okrem Egypta a JAR nie sú zbrojovky, každá africká krajina disponuje obrovským množstvom zbraní a munície.

²⁰ Action Plan for ESDP Support to Peace and Security in Africa. Council of the EU. Brussels 16 November 2004. In : <<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/04/st10/st10538-re04.en04.pdf>>. Spolu s neskôr prijatou EU Africa Strategy tvorí tento dokument základ pre posudzovanie problematiky bezpečnostnej a obrannej angažovanosti sa EÚ v Afrike.

²¹ Tamtiež s. 2.

²² Tamtiež s. 3-6.

²³ Spoločná pozíciu Rady 2005/304/SZP o predchádzaní, riadení a riešení konfliktov v Afrike. Luxemburg 12.4.2005. In : <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32005E0304:SK:NOT>>.

²⁴ Ako uviedla bývala tajomníčka MZV SR na konferencii „Európske integračné procesy a ich vplyv na bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky“, konanej na Národnej akadémii obrany maršala A. Hadika v septembri 2005 „... 80 % agendy BR OSN predstavujú regionálne konflikty v Afrike.“ Bližšie vid'. : Zborník vystúpení z konferencie. NAO maršala A. Hadika. Liptovský Mikuláš 2005. s. 11.

²⁵ Spolupráca s OSN v oblasti krízového riadenia mala napredovať v súlade s vykonávaním spoločného vyhlásenia o spolupráci medzi OSN a EÚ v krízovom riadení z 24.9.2003 a ako jeho súčasť.

²⁶ Spomenuté sú : Hospodárske spoločenstvo západoafrických štátov, Juhoafrické rozvojové spoločenstvo, Medzivládny orgán pre rozvoj, Hospodárske spoločenstvo stredoafrických republík a Hospodárske a menové spoločenstvo strednej Afriky spoločenstvo.

²⁷ Bližšie vid'. Ú. v. ES L 191. 19. 7. 2002. s. 1.

²⁸ Bližšie vid'. :

<http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/120/120906/120906ojl188_sk.pdf>.

²⁹ EU Strategy for Africa : Towards a Euro-African pact to accelerate Africa 's development.

In : <http://www.delnga.ec.europa.eu/eu_and_country/eu_strategy_for_africa_12_10_2005_en.pdf>.

³⁰ Napr. prítomnosť Číny v Afrike v r. 2006 – s priamymi investíciami do nerastných zdrojov to tvorilo čiastku viac 1 miliardu Euro. V novembri 2006 začal pracovať čínsko – africký fond rozvoja.

³¹ V súčasnosti EÚ dováža takmer 15 % ropy a plynu z Afriky. EÚ si začala viac všimáť Afriku po minuloročnom zlyhaní jednaní o novej dohode s Ruskom.

In : <<http://www.euractiv.sk/verzia-pre-tlac/clanok/afrika-ako-dodavatel-energie-pre-eu>>.

³² V tejto súvislosti prisľúbil 1500 vojakov do pripravovanej bojovej skupiny k nasadeniu na africkom kontinente. Táto africká bojová skupina by za spoluúčasti veľkých štátov EÚ, ako sú Francúzsko, Nemecko, Poľsko, mala za úlohu zaistiť miesto konfliktu do doby, než by ho boli schopné prevziať jednotky AÚ.

In: Wintour, P. , Watt, N. : Blair 's mission on Africa. The Guardian. October 8, 2004.

³³ Bližšie vid'. : <<http://www.fco.gov.uk/Files/kfile/Straw%20-%20Afrika%20Feb%2006%20SK.htm>>.

³⁴ Kotsopoulos, J. : The EU and Africa : coming together at last. Policy Brief. July 2007. European Policy Centre. Brussels. In : <<http://www.epc.eu>>.

³⁵ Bližšie vid'. : <<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/afrika/clanek.phtml?id=356959>>.

³⁶ Dochádza k prerozdeleniu pôsobnosti nasledovne: Doteraz: severovýchodná Afrika – Centrálné veliteľstvo; zvyšok Afriky – Európske veliteľstvo; Maurícius a Madagaskar – Tichomorské veliteľstvo. Odteraz: celá Afrika – Africké veliteľstvo; Egypt – Centrálné veliteľstvo. Bližšie vid'. : Surgoš, M. : Američania budú veliť Afrike z Nemecka. In : Pravda 3. 10. 2007. s. 18.

³⁷ Burns, Nicholas R. : Americko – evropská spolupráce. Atlantická rada Spojených štátů. Washington, D.C. 21.2. 2007. In : <<http://czech.prague.usembassy.gov/702-burns.html>>.

³⁸ Tamtiež.

³⁹ Závěšický, J. : Ambice a schopnosti Evropské unie. Analýza vojenských operací na podporu míru. Mezinárodní vztahy. 2007, ročník 42, č. 2, s. 31-59.

⁴⁰ Zahnujú operácie na udržanie mieru, vynútenie mieru, predchádzanie konfliktom, vytváranie a budovanie mieru a v neposlednej rade aj humanitárne operácie.

⁴¹ Framework nation – členská krajina EÚ, alebo skupina členských krajín, ktorá v kontexte mnohonárodných vojenských štruktúr dobrovoľne a na základe rozhodnutia Európskej rady prevezme špecifickú zodpovednosť v operácii Európskej únie. Rámcová krajina zabezpečuje výkon operačného veliteľstva a funkciu operačného veliteľa. Vychádza z koncepcie Battle Groups, ktoré môžu byť vytvárané na báze :

- jednej krajiny,

- tzv. rámcovej krajiny (Framework nation), dopĺňané o menšie, špecializované jednotky iných krajín,

- medzinárodného zoskupenia.

Kolektív autorov: Slovník Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky. IBOŠ MO SR. Bratislava 2004. s. 15.

⁴² Nečej, E., Tarasovič, V. : Snaha EÚ o aktívnejšie bezpečnostné angažovanie sa vo svete – pohľad slovenskej bezpečnostnej komunity. Závěry zo zasadania Slovenského strategického fóra v Starých Horách 13.-14. 4. 2007.

⁴³ Závěšický, J. : Ambice a schopnosti Evropské unie. Analýza vojenských operací na podporu míru. Mezinárodní vztahy. 2007, ročník 42, č. 2, s. 51.

⁴⁴ Situácia v Darfúre je medzinárodným spoločenstvom hodnotená tiež ako najhoršia humanitárna kríza sveta. Konflikt v Darfúre si za ostatné tri roky vyžiadal 200 000 obetí a zapríčinil vysídlenie viac než 2 miliónov osôb v rámci vlastnej krajiny a utečencov, pričom humanitárna situácia sa neustále zhoršuje. Mierová dohoda z Darfúru podpísaná 5. mája 2006 v meste Abudža predstavuje jedinú záruku stability, mieru a zmierenia v regióne. In: <http://209.85.129.104/search?q=cache:lqEZZ_msFsoJ>; <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents>.

⁴⁵ Prvý summit EÚ – Afrika sa uskutočnil v Káhire v roku 2000.

⁴⁶ In: <<http://www.mosr.sk/index.php?page=11&type=news&id=24&method=main&art=6750&PHPSESSID=63594e4a>>.

LITERATÚRA

- [1] Amin, S, Utar, F. : Globalizacija soprotivljenija - borba v mire. Idateľstvo naučnoj i učeboj literatury. Moskva 2004.
- [2] Adeymo, T. : Africa's Enigma. In : Belshaw, D., Calderisi, R., Sugden, Ch., (ed.) : *Fait and Development Partnership between the World Bank and the Churches of Africa*. Regnum Books Int., Oxford 2001.
- [3] Beck, U. : Riziková spoločnosť. Na ceste k jinej moderně. Nakladatelství SLON. Brno 2004. s. 16-17.
- [4] Buzan, B., Waever, O. : *Regions and powers – The structure of International Security*. Cambridge Studies in International Relations. Cambridge University Press 2002.
- [5] Brzezinski, Z. : *Velká šachovnice*. Mladá Fronta. Praha 1999.
- [6] Brzezinski, Z. : *Volba*. Mladá Fronta. Praha 2004.
- [7] Burns, Nicholas R. : Americko – evropská spolupráce. Atlantická rada Spojených států. Washington, D.C. 21.2. 2007. In : <<http://czech.prague.usembassy.gov/702-burns.html>>.
- [8] Collier, P. : *The Bottom Billion*. Oxford University Press 2007.
- [9] Council Joint Action 2003/423/CFSP of 5 June 2003 on the European Union military operation in the Democratic Republic of Congo. Official Journal of the European Union. L 143/150.2003. In : <<http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/Joint%20action%205.6.03pdf>>.
- [10] Coutau – Bégarie H. : *Traité de Stratégie*. Institut de Stratégie Comparée – ECONOMICA. Paris 2003.
- [11] Červenka, Z. : Afrika kontinent, ktorý nás sklamal. *Mezinárodní politika*. 2007, roč. XXXI, č. 5.
- [12] Eichler, J. : *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. MO ČR – AVIS. Praha 2006.
- [13] Eichler, J. : Možnosti a limity bezpečnostní strategie Evropské unie . In : *Bezpečnostní budoucnost České republiky. Otázky, výzvy, problémy*. Sborník statí ke konferenci Česká bezpečnostní politika a její perspektivy. MO ČR – AVIS. Praha 2005.
- [14] EU Strategy for Africa : Towards a Euro-African pact to accelerate Africa's development. In : <http://www.delnga.ec.europa.eu/eu_and_country/eu_strategy_for_africa_12_10_2005_en.pdf>.
- [15] Fiala, P., Pitrová, M. : *Evropská unie*. CDK. Brno 2003.
- [16] Field, S. : *Peace in Africa : Towards a Collaborative Security Regime*. Institute for Global Dialogue. Johannesburg, South Africa 2004.
- [17] Flechtner, S. : Je nasadenie to hlavné? Ku koncepcii európskej bezpečnostnej politiky. *Odborná štúdia*. Friedrich Ebert Stiftung. Bratislava 2006.
- [18] *Human Security Report 2005 : War and Peace in the 21st Century*. Human Security Centre. New York 2005.
- [19] Hendrickson, Ryan C., Strand, Jonathan R , Raney, Kyle L. : L'opération ARTÉMIS et Javier Solana : Perspectives de l'Union européenne sur le renforcement et l'unification de la politique étrangère et de la politique de sécurité. In : <http://www.journal.forces.gc.ca/frgraph/Vol8/no1/PDF/07-hendrickson_f.pdf>.
- [20] Huntington, Samuel P. : *Střet civilizací*. Rybka Publishers. Praha 2001.
- [21] Chauprade Aymeric : *Géopolitique. Constantes et changements dans l'histoire*. ELLIPSES. Paris 2003.
- [22] Kandert, J. : Etnický klíč v problému zvaném Afrika. *Mladá fronta DNES*. 3. č. 266 (12. 11. 1992).
- [23] Khadiagala, G. M. (ed.) : *African foreign policies. Power & Process*. Lynne Rienner Publishers 2001.
- [24] Kolektiv autorov : *Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2003 – 2004*. IBOŠ – MO SR. Bratislava 2004.

- [25] Kolektív autorov : Slovník Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky. IBOŠ – MO SR. Bratislava 2004.
- [26] L'Afrique – edition 1997. CID. Paris 1997.
- [27] La France dans le monde – edition 1997. CID. Paris 1997.
- [28] Michèle Alliot-Marie : La nouvelle mission de l'Europe en Afrique. Publié le 6 juillet 2007.
- [29] Nečas, P., Szabo, S. : Back to the Future : Geopolitical Security or Chaos ? Faculty of Aeronautics of Technical University. Košice 2006.
- [30] Niagalé Bagayoko-Penone : Politique étrangère et de sécurité commune (PESC) et Politique européenne de sécurité et de défense (PESD) en Afrique. Mars 2005. In : <<http://www.cirpes.net>>.
- [31] Novotný, A. : Slovník mezinárodních vztahov – vojensko –politické aspekty. MO SR. Bratislava 2000.
- [32] Ondrejcsák, R. : Nové trendy v bezpečnostných politikách Spojených štátov amerických, Francúzska, Spojeného kráľovstva a Nemecka. IBOŠ – MO SR. Bratislava 2005.
- [33] Podhorec, M. : Globalizačné riziká I. a II. OBRANA. MO SR Bratislava. 2005. Ročník XIII, č. 1 a 2.
- [34] Renne, B. : Die Europäische Sicherheits – und Verteidigungspolitik zwischen Anspruch und Wirklichkeit. In : Hamburger Beiträge zur Friedensforschung und Sicherheitspolitik. Januar 2004. Heft 134.
- [35] Romancov, M. : Afrika aneb klamný obraz politické mapy kontinentu. Mezinárodní politika. 2007, roč. XXXI, č. 5.
- [36] Shahwar, J. : Terrorism and Global Power Systems. Oxford University Press. Oxford 2005.
- [37] Schulze, R. : Dějiny islámského světa ve 20. století. Atlantis. Brno 2007.
- [38] Simon, P. : Construction d'une défense européenne : avec l'ONU ou avec l'OTAN ? Janvier 2004. In : <http://europa.eu.int/comm/external_relations/un/publ/pack/4_fr.pdf>.
- [39] Tarasovič, V., Ondrejcsák, R., Lupták, L. (eds.) : Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2004 – 2005. IBOŠ – MO SR. Bratislava 2005.
- [40] Tarasovič, V., Ondrejcsák, R., Lupták, L., Hersi, A. (eds.) : Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2005 – 2006. Odbor bezpečnostnej a obrannej politiky – MO SR. Bratislava 2005.
- [41] Thim, M. : Geneze a perspektivy evropské politiky sousedství. Mezinárodní politika. 2007, roč. XXXI, č. 4.
- [42] Toffler, A., Tofflerová, H. : Válka a antiválka. Dokořán – Argo. Praha 2002
- [43] Volner, Š. : Európska únia – geopolitický aktér 21. storočia. Efekt Copy. Hlohovec 2006.
- [44] Volner, Š. : Problémy bezpečnosti v 21. storočí. Euroatlantické centrum. Banská Bystrica 2005.
- [45] Wagner, W. : The democratic legitimacy of European Security and Defence Policy. European Institute for Security Studies. April 2005. Occasional Papers 57.
- [46] Waisová, Š. : Řešení konfliktu v mezinárodních vztazích. Portál. Praha 2005.
- [47] Závěšický, J. : Ambice a schopnosti Evropské unie. Analýza vojenských operací na podporu míru. Mezinárodní vztahy. 2007, ročník 42, č. 2.
- [48] Zborník vystúpení z konferencie – „Európske integračné procesy a ich vplyv na bezpečnostné prostredie Slovenskej republiky“. Národná akadémia obrany maršala A. Hadika. Liptovský Mikuláš 2005.